

ԻՆՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռուբլ:

Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից անհատական մեջ:

Օտարապետացիք սխմում են ուղղակի
Тифлис. Редакция «Мшак»

Խմորագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ

(Բացի կիրակի և տոն օրերից):

Քայտարարութիւնը ընդունում է ամեն լիցուով:

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են
խրատանկար բառին 2 կոպեկ:

„ՄՇԱԿ“

ԼՐԱԳԻՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

1881 թ. ի ն

(Տ Ե Ս Ե Ր Ո Ր Գ Տ Ե Ր Ի)

Կը հրատարակվի նորն զիջքով և նորն պրոզարանակով ԱՄՆԵՆ ՕՐ (բացի տոն և տոներին հետևեալ օրերից):

ՊՐՕԳՐԱՄՄԱ. I. Տէրութեան կարգադրութիւններ, II Առաջնորդող յօդուածներ, III Ներքին տեսութիւն, IV Արտաքին տեսութիւն, V Խառն լուրեր, VI Հեռագիրներ, VII Ֆիլիսոփայական և Բանասիրական, VIII Ցայտարարութիւններ:

ԼՐԱԳՐԻ ԳԻՆԸ, տարեկան 10 ռուբլ, կես տարվանը 6 ռ., հինգ ամս. 5 ռ., չորս ամս. 4 ռ., երեք ամս. 3 ռ., երկու ամս. 2 ռ. և մի ամս. 1 ռուբլ:

Գրվել կարելի է խմբագրութեան մէջ հետևեալ հասցեով. Тифлис, редакция «Мшак».

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՄԵՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիայի յետադիմութիւնը. — Ներքին տեսութիւն: Ներքին լուրեր. — Արտաքին տեսութիւն: Մշակութային յարաբերութիւնները. — Մշակիչ հեռագիրներ. — Ցայտարարութիւններ. — Բանասիրական: Նամակ ֆրանսիայից:

ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻ ՅԵՏԱԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ

Որքան Գերմանիան առաջադէմ էր ֆրանսիայի հետ ունեւորում էր:

ԻՆՆԵՐՈՐԵԿԸ

ՆԱՄԱԿ ՖՐԱՆՍԻԱՅԻՑ

Նկար, 8 դեկտ. (26 նոյեմբ.)

Անճամպան գործերն ստիպեցին ինձ այս ձևով անցկացնել հարաւային ֆրանսիայի մի գեղեցիկ անկիւնում և որովհետև ճանապարհ անցնում էր Բէրլինի և Փարիզի վրայ, ուստի անօգուտ չը համարեցի ինձ համար վաղը ի շատ ծանօթանալ այդ քաղաքներին հայ հասարակութեան հետ: Բէրլինում միայն մի հայ գտայ, այն է պ. Անդրեաս Արմաշեան. այդ երկուստեք գիտնականը, հետո իր հայրենիքից ու բարեկամներից, ինքզինքը առած է գիտութեան, և այս ևս պէտք է ասած, իր արժանի պատիւն ու յարգանքը կը կրէ գիտական դասից. նա պրիվատ-դոցենտ է Բէրլինի համալսարանի մէջ և մի և նոյն ժամանակ արբանակական հանրաքանական թանգարանի տեսուչ (Privatdocent a. d. kgl. Universität, Custos a. mineralogischen Museum): Չը նայելով իր գործերի շատութեանն ու ծանրութեանը, պ. Արմաշեան ժամանակ է գտնուել երբևէ կրկին յօդուածներ գրել գերմանական լրագրողների մէջ հայոց մասին. այդ պատիւն է ասում պարոնին, որ նա չէ մտածում իր ազգականի թէ մեր միտ գիտնականները նորա բարի օրինակին հետևեն:

Փարիզում ևս գտայ աւելի մեծ հայ հասարակութիւն, ըսն թէ կարող էի սպասել, և որովհետև այնտեղ աւելի երկար ժամանակ մնացի, ուստի միջոց ունեցայ աւելի մտախի ծանօթանալ այդ հասարակութեան հետ: Ահա, մտաւորապէս փարիզում գտնուող հայերի քանակութեան և նոյնպէս գործով պարապելու ցանկը:

ցած պատերազմից առաջ, այնքան նա հետզհետէ յետադէմ դարձաւ ֆրանսիայի վրա յաղթող հանդիսանալուց յետոյ:

Պատերազմից առաջ Գերմանիան հետզհետէ հրատարակեց մի շարք ազատամիտ օրէնքներ: Ամեն մի դաւանութեանը պատկանող զաւակները սովորում էին ջոկ դպրոցներում, չը կային ընդհանուր ժողովրդական դպրոցներ: Գերմանիան հիմնեց խառն

Ուսանողք. 17 բժշկութեան, 11 երկրագործութեան, 6 զանազան լիցեւերի մէջ, 3 իրաւաբանութեան, 3 էքզլ սանթրալի, 2 էքզլ դէ-քո-դար, 2 էքզլ դէ-քոն-դէ-չուսէ, 1 էքզլ օմի պոլիթիկի 1 դեղագործութեան, 1 իրաւաբան (այլ երկիր աւարտած այստեղ կը կատարելագործէ), 1 բժիշկ (նոյնպէս), 2 բժիշկ (Փարիզի մէջ գործող): Վաճառականք. 6 վաճառական-կան-կոմիսիօներ, 4 աղամանդի վաճառական, 3 սեղանաւոր, 2 ուսնիթէ (капиталисты), 3 բիր-ժայի վրա գործող, 3 գրագրութեանը պարապող, 2 լուսանկար, 7 սովիթիչ, ներկարար և այլ զանազան արհեստներով պարապող, 3 մանր-մունր ապրանքներ վաճառող բացի սրանցից կան մի քանի կանայք և երեխայք, որոնց թիւը 15-ի կը հասնի:

Ինչպէս ուսանողների, նոյնպէս և վաճառականների մեծ մասը տաճկաստանցի հայեր են, բայց կան և կովկասից, նոյն իսկ Թիֆլիսից վաճառականներ և ուսանողներ: Եթէ մինչև այժմ ևս գրեթէ համոզված էի, թէ հայերը բնակութիւն ձգելով մի օտար քաղաքում կամ երկրում՝ բոլորովին մոռանում են իրանց լեզուն, հայրենիքը և մինչև անգամ ծագումը, այժմ պէտք է խոստովանեմ, որ համոզմունքս այժմ պէտք է խոստովանեմ, որ համոզմունքս փոքր-փոքր մեղմեցաւ: Նորոգ է խօսվում մարդու հայրենի լեզունով, որտեղ է տեսնվում անկեղծ սէր դէպի Հայաստան և ջանք ու աշխատանք նորան օգտակար դաւանելու լինելու, թէ ոչ փարիզի մէջ:

Ինձ փոքր ի շատ ծանօթ է, ի թիւս այլոց, Թիֆլիսի, Մոսկուայի և Ս. Պետերբուրգի հայ հասարակութեանց հոգին ու կազմակերպութիւնը, բայց անկեղծօրէն կասեմ, որ ոչ մէկ տեղ չեմ տեսած այնպիսի սէր և եղբայրական յարաբերութիւններ, ինչպէս Փարիզի հայ ուսանողների

դպրոցներ, որտեղ ոչ թէ միայն խտրութիւն կը դնի դաւանութիւնների մէջ: Պատերազմից առաջ հրէաները ստացան միւս քաղաքացիների հետ կատարեալ հաւասար իրաւունքներ, իսկ այժմ կրկին խրոնդիր է զարթել զոկել հրէաներին իրանց ստացած իրաւունքներից: Պատերազմից առաջ յայտնված էր տպագրական խօսքի և հրատարակական ժողովների կատարեալ ազատութիւնը: Այժմ այդ ազատութիւնը արդէն սահմանափակված է սօցիալիստների դէմ հրատարակված բացառական օրէնքի շնորհով, որ իսկապէս միջոց է տալիս կառավարութեանը խտրութեամբ վերաբերվել ոչ թէ միայն դէպի սօցիալիստները, բայց և դէպի ամեն իրան անհաճելի լրագիրը կամ հրատարակական ժողովը:

Միայնակ վերջին պատերազմից առաջ առաջադէմ, ազատամիտ եղած Գերմանիան այժմ ամեն կողմից կատարեալ յետադիմութեան մէջ է գտնվում: Մահամարական կառավարութիւնից Գերմանիան հետզհետէ դառնում է անձնական կառավարութիւն, շնորհով իշխան Բիսմարկի անսահման ինսամ-

խտրութիւն կը դնի դաւանութիւնների մէջ:

Պատերազմից առաջ հրէաները ստացան միւս քաղաքացիների հետ կատարեալ հաւասար իրաւունքներ, իսկ այժմ կրկին խրոնդիր է զարթել զոկել հրէաներին իրանց ստացած իրաւունքներից:

Պատերազմից առաջ յայտնված էր տպագրական խօսքի և հրատարակական ժողովների կատարեալ ազատութիւնը: Այժմ այդ ազատութիւնը արդէն սահմանափակված է սօցիալիստների դէմ հրատարակված բացառական օրէնքի շնորհով, որ իսկապէս միջոց է տալիս կառավարութեանը խտրութեամբ վերաբերվել ոչ թէ միայն դէպի սօցիալիստները, բայց և դէպի ամեն իրան անհաճելի լրագիրը կամ հրատարակական ժողովը:

Միայնակ վերջին պատերազմից առաջ առաջադէմ, ազատամիտ եղած Գերմանիան այժմ ամեն կողմից կատարեալ յետադիմութեան մէջ է գտնվում:

Մահամարական կառավարութիւնից Գերմանիան հետզհետէ դառնում է անձնական կառավարութիւն, շնորհով իշխան Բիսմարկի անսահման ինսամ-

ու վաճառականների մէջ, Բարիսիրո ընթերցողը լուս գիտէ, որ որտեղ կայ կորստական սէր, այնտեղ այդ սէրը պէտք է տայ բարի պատու, այդպէս էլ եղած է Փարիզի մէջ. պատուական Վշակի այս ամառուայ համարների մէջ կարողացած կը լինի ընթերցողը, որ Փարիզի հայ ուսանողութեան մէջ մի երջանիկ մտք է ծաղկեցնում մի ընկերութիւն Հայկական-Ուսումնասիրող անուամբ, որի նպատակն է ազդեցուն հայ պատանեկաց ընկերութեան ծախիք Եւրոպայի մէջ բարձրագույն ուսմունքները սովորեցնել տարու, որպէս զի գիտութիւնը ծախիքն ի հայրենիս (յօդ. I. ըստ կանոնադր.): (Ընկերութեան որդեգիրը պարտաւորեալ են ի Հայաստան երթալ իրենց ուսումնասիրելու վերջը ազգային դպրոցաց միջոց մէջ երեք տարի անընդհատ չափաւոր թոշակով դասախօսութիւնը անելու համար: Այս մասին հարկ է արժանաւորելու կրաչխաւորութիւնը պէտք է աւանդ ազգային ուսումնական խորհուրդը (յօդ. 4) Ահա ընկերութեան նպատակը. արհիւք սորանից էլ աւելի գեղեցիկ բան կարող էր հնարել մի բուն ուսանողութիւն, մի փոքրիկ խումբ երանդուն ու հայրենաց սիրող մէջ ստուգված երկասարգները:

Իրաւունք ունենք արհիւք մենք, հայերս պատանջել այդ երկասարգներից աւելի մի բան. բարոյական և սուրբ պարտք չէ մեզ ի նորին սրտէ շնորհակալութիւն մատուցանել այդ վաւերուն երկասարգներին, մանաւանդ նոյն պարագլուխ ազգասէր ու հայրենասէր պ. Սիմէօն Ռաֆայէլեանցին, և մեր կարողութեան չափ օգնելու:

Ինչ նրանց գեղեցիկ ձեւարկութեանը, ինչ կը նշանակէ մեր ունեցողների համար (նորա քիչ չեն, փառք Աստուծոյ) անող գրվել այդ ազգուս ընկերութեանը և տարեկան որ և իցէ 18 1/2 ֆրանկ (7 ռ. 40 կոպ. այժմիայ գնով) վճարել: Մեզք և մահաւանգու մեզք չի լինի մեզ համար խուլ մնալ մեր երկասարգաց աղաչանքին ու պարտաւորին, որոնք աղաղակում են մեզ աւելով չուք մեզից ուսնալ ու գիտուն մարդիք կը պահանջէք ազգի օգտին ու բարօրութեան համար, մենք պատրաստ ենք ձեզ տալ այդ մարդիկը, միայն, ի սէր Աստուծոյ, օգնեցէք մեզ: Քայն անգամ հաղիւ կարողանալ անտարբեր մնալ նրանց աղաչանքին, բայց հայոց մէջ գտնվում են անձինք, որոնք քարից էլ աւելի ամուր սիրտ ունեն և բացի նրանից որ ոչինչ օգուտ չեն բերում ազգին (չորս էլ չունեն դրա համար), նրանք ամեն կերպով ախառում են ամեն մի բարի գործ, ամեն մի ազգուս գործ գործ ձեռք, խեղդել, մեռցնել սկզբումը, չը թող տալ լոյս անգամ տեսնելու:

Դոյնը պատահել է Փարիզի խեղճ հայ ուսանողների հետ. այս ամառ Ռուսաստանից մի ինքզինքն ազգասէր ձեռնորդ հայ ոմն եկել է Փարիզ և ցանկութիւն է յայտնել ուսանողներին ծանօթանալ նրանց իմաստ ընկերութեան հետ. երբ ուսանողները մեծ սիրով կատարել են նորա ցանկութիւնը և խնդրել են նորա համակրութիւնը, նա եղովտական ժպիտը դէմքին պատասխանել է հետևեալը՝ Ես չեմ կարող ձեզ համակրել, որովհետև ձեր ընկերութիւնը դարձակ բան է, թողէք ձեր գաղափարը, այդ ձեր ոյժիցը շատ բարձր է, դուք չէք հասնի ձեր նպատակին, դուք մոլորվում էք... և այլ այսպիսի դարձակարանութիւն: Կը լսես, սիրելի ընթերցող, այսօր Փարիզի ուսանողութիւնը ընկերութիւն կը կազմէ, նրան կասեն թող, այդ դարձակ բան

կայութեան գերմանացիները վրա:

Գերմանիայի այդ քննչանուր ընտանիքներին պատկանող դեր- յետադիմական շարժման մէջ ա- մենահրէշաւորը, ի հարկէ, հրէա- ների դէմ յայտնված շարժումն է:

Այդ շարժումը իսկապէս կրօ- նական մոլեռանդութիւնից գրգռ- ված մի շարժում է և միայն քո- դարկիւմ է տնտեսական պայման- ների զիմակով: Եթէ հրէաները Փինանսական գործերի մէջ ան- ազնիւ են, եթէ նրանք վաշխա- ուս, հարստահարող են, պէտք է յայտնել ընդհանուր խիստ օրէնք- ներ վաշխաւորութեան և այլ և այլ հարստահարութեան դէմ և ոչ թէ հրէաների դէմ բացառական օրէնքներ հրատարակել, որովհե- տե նոյն վաշխաւորներն ու հա- րստահարողները կարող են և գերմանացիներ լինել: Եթէ բա- ցառական օրէնքներ յայտնվեն միայն հրէաների դէմ, ի նշակէս կը պատժվի բուն գերմանացին, որ նոյնպէս վաշխաւորութեամբ կամ հարստահարութեամբ է պա- րագրուած մի թէ նա բոլորովին չի պատժվի, կամ մի թէ նրան նախ և առաջ պէտք է հրէայ յայտնել և այնուհետեւ պատժել որպէս հարստահարող կամ վաշ- խաւոր:

Իսկ թէ իրանք գերմանացի- ներն էլ ազատ չեն այդ ակտե- րից, այդ մենք տեսանք, երբ քանի մի տարի առաջ հրէայ պատգամաւոր Լասկեր, գերմա- նական պարլամենտում մերկաց- րեց Փինանսական խարդախու- թիւնների ահագին կազմակեր- պութիւնը, որի պարագլուխները ոչ թէ հրէաներն էին, բայց նոյն

իսկ ամենայայտնի, ազնուական ընտանիքներին պատկանող դեր- մանացիները:...

Այս ևս չենք խօսում այն քանի վրա թէ որքան ապրիա- տութիւն կը լինէր Գերմանիայի կողմից սահմանափակել այն ցեղի իրաւունքները, որ միայն կէս մի- լիոնի թուով լինելով քառասուն միլիոն գերմանացիների մէջ, ըն- ծայեց Գերմանիային այդ քան շատ երկերի անձնատրուութիւններ գիտութեան, արհեստների, երա- ժրշտութեան, գրականութեան և պետական կեանքի մէջ: Այդ անունները Գերմանիան պարճան- քով կը յիշի միշտ:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ստացանք ՄՍՍԿՎԱՅԻՑ կազարեան ձեռար- նի աշակերտներից 105 բուրջ յօդուս Հայաստա- նի սովետականներին:

Գեկանները 5-ից ՆՈՒՌՈՒՑ մեզ գրում են, որ այս աշխարհ եղանակը սաստիկ երաշտ էր, բայց աճա իններորդ օրն է, որ ձիւն է գալիս և սաստիկ ցրտեր է սնում: Գիւղացիները եր- կիւզ են կրում, որ երկար երաշտութեան պատ- ճառով ցանքերի արեւմտները փչացած կը լինեն: Այժմ ցորենի չամաղը (3 պուս և 10 Փուստ) ծախվում է 7 բուրջ 40 կոպ., մսի Փուստը 8 կոպէկով, իւղը 50 կ., մի նաւ ձու 2 կ.:

ՆՈՒՌՈՒՑ մեզ գրում են: Գեկանները 4-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին նկատելի եղաւ մեզ մօտ լուսնի խաւարում: Այդ երկուցը, որ տեղի մի ժամը չափ, սաստիկ վախերեց պատճառաւ ժողովրդին: Ամբողջ մի ժամը չափ հրացանների թնդիւնով մտադրաւոր ամբողջ աշխատում էր արտաքին լուսնի վրայից ստանալին, որին վերաբերում է լուսնի խաւարումն:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Նրանց գրութիւնը բարեկարգել: Վախենալով որ նամակս չերկարի և չը չիղլիւմ իմ նախազօրից, ես չեմ համարձակվի երկար խօսել այդ առար- կայի վրա, բայց կը խնդրեմ սիրելի ընկերոջդից թող տալ ինձ մի երկու խօսք ասելու վերև յի- շած դատողութեան մասին: Իմ կարծիքով մեզ համար նշանակութիւն ունենի ուսումնարանների թիւը շատացնելը, եթէ նրանք չեն ունենայ մի ամբողջ հիմք, մի հաստատ կազմակերպութիւն, մի խօսքով, եթէ նրանք երկարատե չեն, շարի- կը պատահի, որ վերջնա մեր լրագիրներից մէկը և նրա մէջ չը կարդաս, թէ այս ինչ քաղաքում, կամ գիւղում տղայոց կամ օրիորդաց ուսումնա- րանը փակվի և և կամ նրա գործողութեան այն- պիսի թշուառ վիճակի մէջ է, որ շուտով կը փակվի: Ինչ է որս պատճառը, սիրելի ընկեր- ցոյ իմ կարծիքով, ի թիւս այլոց, գլխաւոր պատճառներից մէկն էլ մեր լաւ վարժագետներ և դաստիարակներ չունենալն է: Ո՛րքեր են այդ վերջինները մեր տարրական ուսումնարաններում — գիմնազիտի կամ հոգեւոր ուսումնարանի 3-րդ — 4-րդ դասարանից դուրս եկած աշակերտներ (գուցէ բացառութիւններ կան): Նրանք գուցէ ունեն որ և իցէ գիտութիւն այս կամ այն ա- ռարկայի, բայց նրանք չունեն, ներքի ինձ տեղ, մանկավարժական գիտութիւն և հմտութիւն: Նրանք գիտեն, ասենք, օրինակի համար, թուա- բանութեան չորս գործողութիւնները, բայց չը գիտեն ձեռք թէ ինչպէս պէտք է հարդրել մատ- դաչ երկխային այդ գործողութիւնների կատա- բումը, որ երկխայի վախճու ուղեղը կարենայ հեշտութեամբ ըմբռնել ուսուցչի հարդրածը մա- նուակը միայն թուականի պէս սովորում է երկու երեք տարի ինչ որ սովորեցրել են նորան և յե- տայ թողնելով ուսումնարանը շուտով մոռանում է այն: Վերջապէս վարժագետը չունենալով այն հիմնական պատրաստութիւնը, որը հարկա-

նազան բարձր ուսումնարաններում, իսկ մենք, ուսուարնակ հայերս, չունենք և ոչ մի թոշակա- ւոր որ և իցէ ուսումնարանում: Մեթէ թիֆլիսի պէս քաղաքը, որի կէսը հայեր են և որոց թիւը 40 հազարէն կանցնի, չէր կարող ունենալ գոնէ մի թոշակաւոր մի բարձր ուսումնարանում: Նոյնը կարելի է ասել և այլ հայաբնակ մեծ քա- ղաքների վերաբերութեամբ: Եթէ չեն ունեցել և չունեն, ոչ թէ նորս համար, որ հարկաւորու- թիւն չէ եղել կամ միջոցներ չեն ունեցել, այլ կարծեմ, նորս համար, որ չէ եղել, չէ գտնվել մարդ, ինչիցատօր, որը հարց բարձրացնէր դրս մասին և հասկացնէր հասարակութեանը դրս անհրաժեշտութիւնը, իսկ եթէ գտնվել է յան- դուպին մէկը, որը կամեցել է բերան բաց անել և խօսել, իսկայն շինծու ազգայնեցրել խիղի են խեղճի գլխին տակով՝ այդ դարդակ բան է, այդ մեր ոյժից վեր բան է:

Փարիզի ուսանողութիւնը հեղեց այդ իմաս- տակները ու օգ մ ա ա ր և կազմեց իր ընկերու- թիւնը: նա իր շինութիւնը հիմնեց ոչ թէ այդ քրմերի ուսման վրա, այլ իր ազգի օգուտը ձանչցող ու ցանկացող հայերի սրտի մէջ: հա- մազված լինելով, որ այդ հողը աւելի ամուր կը լինի և երկարատե: Միթէ նա, այդ ուսանողու- թիւնը սխալված է. ոչ, հազար սնազմ ոչ, ես հաւատացած եմ, որ բարի և ազգօգուտ գործը միշտ արձագանք կը գտնէ ճշմարիտ հայի սրտի գործին մասնակցել, որովհետեւ բարի գործը հայի յատկանիւնն է:

Պ. Գասպար Ամիրանց ուղարկել է մեզ ԳԵՐՔԵՆԻՒՅՑ 20 բուրջ յօդուս վանի սովետա- ներին:

Վ.Ա.ՐԱՇԵՆԻՑ մեզ գրում են: «Վարալի գա- վառամասի պրիստաւ, Պ. Անդրօնիկով շատ սի- բում է գործ ածել մտաւրը ստորադրեալների հետ իր ունեցած յարարերութիւնների մէջ: Երբ ինդրատունը ներկայանում են պ. Անդրօնի- կովին, նա նախ և առաջ ձեռն է տալիս նրանց, յետոյ լուծ է նրանց խնդիրը կամ գանգաւոր: Նօրերս սի գիւղացի ձիով անցնում է Վար- դանի գիւղի միջով, և տեսնելով որ պ. Անդ- րօնիկով գիւղական հասարակութեան հետ կանդ- նած խօսում է փողոցում, անցողը ասիական քաղաքավարութեան համեմատ, թէ չէ ձանա- յում և այդպէս բարեկրով կանխում է անցնել: Բայց պրիստաւը հրամայում է կանգնեցնել նրան, վեր բերել ձիուց և բարձրութեան առջև մի ուժգին ապտակ է զարկում գիւղացու երե- սին: Գիւղացին սկսում է աղաղակել, իսկ պ. պրիստաւը յայտնում է, որ եթէ անցողը դար- ձեալ ձայն հանի, օրինակը կերպով ձեռնել կը տայ նրան: Գիւղացին, ասում են դիտաւորու- թիւն ունի գանդաւորել պ. նահանգապետին»:

ՅԱՐԻՑԻՆԻՑ, պ. Կրամրինիկովից ստացանք 30 բուրջ յօդուս վանի սովետականներին: Այդ գու- մարից 15 բուրջ նուրբիւն են Բուրաղեանց եղ- բայիները, և 15 բուրջ նուրբիւն է վանի Ալեք- սանդրովից Օրէկով:

Վրաց «Կրօթբա» լրագիրը մի լաւ միջոց է գտել վրացիացնել ամբողջ Հայաստանը: Հէնց որ մի նայ կաթօլիթութիւն է ընդունում, նա դառնում է վրացի: Արդամուշի մէջ, ասում է վրաց թերթը, աղաբանակութիւնը բաղկացած է մասնատականներից, նայ լուսաւորչականներից, և կաթօլիթ վրացիներից: Այդ երկու վերջին աղ- գութիւնները հայերէն են խօսում, աւելաց- նում է թերթը: Ուրեմն կրօնով կաթօլիթ լու- գումով նայ,— իսկ աղաբանութեամբ վրացի են: Այդ ինչպէս է պատահել, որ վրացիներ ոչ թէ միայն ընտանեկան և հասարակական կեանքում հայե- րէն են խօսում, բայց և իրանց կրօնական բոլոր արարողութիւնները հայերէն լեռնում են կատա- բում: Երկի Կրօթբա շուտով կասի որ Վենե- ցիայի Միտիթարեանները վրացի են, որովհետեւ հայ-կաթօլիթ են:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեզ հարդրում են ԵՐԵՎԱՆԻՑ հետեւայ օտա- րտի անցքի մասին: «Այս օրերս Երեւանի ընակիչ- ների հանգիստը վրոպիկեաց գիւղերից ժամը 10- ին զինուորական փողաշարների անսովոր ձայներով Յայտնեցաւ որ Ռուսաստանից նոր եկած երիտասարդ օֆիցեր վարձել էր 12 ֆայետոն, ո- րանցից մինի մէջ ինքն էր նստել, իսկ մււսների մէջ նստացրել էր զինուորական փողաշարներին, չըլում էր այդպիսով ամբողջ քաղաքի փողոցնե- րում: Ուստի կանտավեան թաղապետը փորձում է կանցնեցնել այդ օտարտի և աղմուկի հանդէսը, խնդրում է օֆիցերին արձակել կրածիւններին և քաղաքի հանդիստը այլ ևս չը վրոպիկեցնել: Բայց օֆիցերը բաւական կ'ս'աւ կերպով ոտակաւու- թեան պաշտօնեային պատասխաններուց յետոյ շարունակում է իր այդ գիւղերուց աղմու- կով դրօսանքը, իր 12 ֆայետոններով և իր զինուորական փողաշարների խմբով»:

Գ.Ա.ՉԱԿԻՑ մեզ գրում են: «Քաղաքիս պրօ- գրիմալայի տեսուչ պ. Լաստիկին նշանակվել է Կուբանեան նահանգի Ժողովրդական դպրոց- ների ղրբկատօր և ուրբին շուտով հեռանալու է մեր քաղաքից: Չենք կարող մեր շնորհակալու- թիւնը չը յայտնել այդ մասին ուսումնարանա-

ւոր է մի ուսուցչին, նա չէ կարողանում ինք- ղինը յարմարեցնել հասարակութեան, կամ հո- զաբարձուների և կամ նոյն իսկ աշակերտների պահանջմանը. ծաղում է տարածախոթութիւն, ան- բաւականութիւն, ուսուցիչը թողնում է ուսումն- արանը, կամ նորան վրձնում են այնտեղից և այդպիսով ուսումնարանը փակվում է, որովհետեւ չը կայ ուրիշը, որ առաջինի տեղը բռնէ, եթէ պատահում էլ է շուտով նորս հետ նոյն է պա- տահում: Ուրեմն մենք միայն մեզ ենք խաբում, այսօր շինում ենք այն, ինչ որ վաղը պէտք է քանդելը, արդատք չէ մնում տակը, կամ լաւ է ասել, մնում է միայն բացառական արդատք (отрицательный результат), որովհետեւ ամեն գործողութեան մէջ թէ շինութեան և թէ քանդ- ման, մենք կորցնում ենք ոչ, կենդանի ոյժ (живая сила): Այդպէս չի լինի, եթէ մեր ու- սումնարանների մէջ վարժապետների տեղը կը բռնեն բարձր ուսում ստացած անձինք, որով- հետե նախ քան նորս բարձր ուսումնարան կը մտնեն, նորս գիտեն թէ ինչ պայմաններ են նորս կը պարտատուն իրանց այդ պայմաննե- րը, այդ պահանջները ճշտութեամբ կատարելու- նորս քաջ ծանօթ լինելով փոքրիկ երեխայի ուղեղի նրբութեան ու փափկութեան հետ՝ կը գիտենան ինչպէս վարվել նորս հետ, ինչպէս զարգացնել նորան և ոչ բթմացնել: Վերջապէս, որ ամենազլուսաւորն է, նորս ասարակաւ ուս- ման հետ կը սովորեցնեն երեխաներին մի որ և իցէ գործնական արհեստ, որով կը տան երեխա- յին մի գործիք այսպէսով իր ինքնուրոյն ապ- րուստն ունենալու: Եթէ չեմ սխալվում, ամբողջ Եւրօպայում այս վերջին սխտեման է ընդուն- ված ամենաերեւելի մանկավարժների կողմից: Այժ, այս բոլորը կանեն մեր այնպատեքով, մեր փողով բարձր ուսում ստացած հայագրի աղքատ

է, վաղը Ս. Պետերբուրգի ուսանողներից ոմանք յօդուածներ կը գրեն ուսու լրագիրների մէջ հա- յերի սովից ու բրդի ձեռից քաջած ասնջանք- ների ու հաւածանքների մասին, նոյնս կասեն՝ չբաւական է, հոտեցրիք, համը տարաք, բո- շաղկութեանից ձեռք վերցրել (նոյն պարտնի կօսքերը): Միւս օրը «Մշակը» կը քարոզէ սէր ու միաբանութիւն այլազանս ու լուսա- ւորչական հայ եղբայրների մէջ, նորս հա- մար կասեն՝ «Մշակը» դաւաճանում է ազգին ու հաւատին (նոյնպէս): Ոչինչ էլ չես անի, ազգն է մեղք, նա է գրկվում, նա է կորցնում, և ինչպէս չանեն, չը գործեն, երբ մէջը ոյժ ես զգում ի նորից չեմ ստում, որ մեզից ամեն մէկը չեք բռնէի ոյժ ունի և ամեն բան կարող է կատարել, բայց եթէ ամենքս միանանք և միասին գործենք, այն ժամանակ, հաւատացե՛ք, որ ոչ ինչ է մեր ոյժ իցը վեր էլ լինի ի, ինչպէս քարոզում են մեզ շինծու ազգայնեցրել: Եւ ինչ կայ այստեղ, ասե՛ք խնդրեմ, ոյժից վեր բան, միթէ չորս կամ հինգ միլիոն ժողովրդի համար գոուար բան է տարեկան գոնէ չորս կամ հինգ որդեգիրներ պահել փարիզի մէջ կամ եւ- րօպական մի ուրիշ քաղաքում: չեմ ասի, որ ամբողջ ազգը կարող է կամ միջոց ունէ անմի- ջապէս գործին մասնակցել, բայց միթէ այդ չորս-հինգ միլիոնի մէջ չեն գտնվի գոնէ երկու-երեք հազար անձինք, որոնք համակրելին և կարողանային օգնել գործին: Իմ ասածը մի վերաբերան խնդիրք է, դա մի տեսական խնդ- րիրք է, որի կատարումը կը տեսնե՛ք ամեն մի քայլում: վերցրե՛ք, օրինակ, ուսուսաց ուեղը- նօրի գեմետօն (уездное земство), այդ գաւա- ռական վարչութիւնը, դա մի հասարակութիւն է, բաղկացած ոչ միլիոնաւոր անդամներից, այլ տասնական հազարներից, ինչու այդ հասարա- կութիւնը ունի տարեկան 2—5 որդեգիրք գա-

նազան բարձր ուսումնարաններում, իսկ մենք, ուսուարնակ հայերս, չունենք և ոչ մի թոշակա- ւոր որ և իցէ ուսումնարանում: Մեթէ թիֆլիսի պէս քաղաքը, որի կէսը հայեր են և որոց թիւը 40 հազարէն կանցնի, չէր կարող ունենալ գոնէ մի թոշակաւոր մի բարձր ուսումնարանում: Նոյնը կարելի է ասել և այլ հայաբնակ մեծ քա- ղաքների վերաբերութեամբ: Եթէ չեն ունեցել և չունեն, ոչ թէ նորս համար, որ հարկաւորու- թիւն չէ եղել կամ միջոցներ չեն ունեցել, այլ կարծեմ, նորս համար, որ չէ եղել, չէ գտնվել մարդ, ինչիցատօր, որը հարց բարձրացնէր դրս մասին և հասկացնէր հասարակութեանը դրս անհրաժեշտութիւնը, իսկ եթէ գտնվել է յան- դուպին մէկը, որը կամեցել է բերան բաց անել և խօսել, իսկայն շինծու ազգայնեցրել խիղի են խեղճի գլխին տակով՝ այդ դարդակ բան է, այդ մեր ոյժից վեր բան է:

կան հոգաբարձու պ. Եսայիան: Յայտնուի, որ արդէ ի հարկէ՝ որ պ. Եսայիան յայտնող նրանց վրայ չի վիճի, ինչպիսի բազմ շատ անգամ ընդ գանձակը:

Գարձակ խնդրում ենք մեր բաժանորդներին, որոնք դեռ չեն վճարել «Մշակի» այս տարվայ փողերը, շուտով ուղարկեն մեզ իրանց վրայ մը նացած ապստինները:

Ստացանք ՔԱՊՈՒՄ հայ-աւետարանական համայնքից 103 բուրջ հետեւեղ նամակով պ. Աւագ Վարդանանից: «Յաղութ հայ-աւետարանական համայնքի մէջ Վանի հայերի կարգաւորման համար հանգանակված 103 բուրջ ուղարկելով ձեզ, խնդրում եմ հասցնել այդ փոքրիկ նուէրը ուր հարկն է: Մի և նոյն ժամանակ մեծ ուրախութիւն ենք յայտնում «Մշակի» մէջ հայ-կական միաբնակարան ընկերութիւն կազմելու մասին յարգած ազնիւ մտքի վերաբերութեամբ: Մաղթում ենք Աստուծոց աջորդութիւն այդ բարի գիտաւորութեանը»:

ՄՇԱԿԻ ԵՆՈՒՄԻՆ

ՄԻՋԱԳՅԱՅԻՆ ԶԱՐԲՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Polit. Corresp.» լրագրին լրջինց գրում են հետեւեղ ղեկավարների շինք: Այստեղ էլ, ինչպէս և ուրիշ տեղեր ամեն-ը ուրախ են, որ Կոնցլիսիոյ հարցը վերջացաւ: Այժմ ճշմարիտ է առջ է գալիս յունական խնդիրը, բայց սրա և Կոնցլիսիոյ խնդրի մէջ այն զանազանութիւնը կայ, որ առաջին լուծումը նախատեսված չէ Կոնցլիսիոյ գաշնագրի մէջ: 1879 թուականի Բերլինի կոնֆերանցիան ի նկատի ունէր թշնամի կողմերն առաջարկութիւններ աւնել և ոչ թէ վճիռներ կայացնել: Այդ կոնֆերանցիայի մասին անհրաժեշտ է մտաբերել այն առանձին հանգամանքը, որ նրա կայացնելու համար առաջ քարտեղան ձայն տուեց, իսկ յետոյ Անգլիան, որովհետեւ այն ժամանակվայ թիւրքերը անգլիական կառավարութիւնը չէր կամենում թունաստանին բարեկամ երեսայ, հետեւագէտ կոնֆերանցիան մի տեսակ մրցման պատճառ դարձաւ յոյների բարեկամութեան վերաբերութեամբ: Յրանախի առաջարկութիւնը յոյն-թիւրքական սահմանները որոշելու համար պաշտպանվեցաւ Անգլիայից, իսկ այս վերջինի առաջարկութիւնները Ռու-

սաստանից, բայց միջոց այս պետութիւններից ոչ մէկը չը մտածեց առաջարկութիւններ անել այդ որոշումները կազարծելու մասին: Վրացացի միաբնակարանները անկախ չեն շատ քիչ են մեկնված դիպուկատիական այն յարաբերութիւնները, որոնք եղել էին Վրացացի միաբնակարանները շանակիլու ժամանակ:

Աւելորդ չէ լինել, որ այն ժամանակ լրջինց գրում էին «Polit. Corresp.» լրագրին, որ հազիւ թէ Կոնցլիսիոյ մէջ համաձայնեան նորից բարձրացնել արեւելիան հարցը Վրացացի օգնութեամբ: Համապատասխան կառավարութեան մէջ խիստ շարժումներ սկսվեցան: Բայց Կոնցլիսիոյ հեղինակութիւն ունեցող շրջանները յայտնեցին, որ այդպիսի գործի սկսելը չափազանց վտանգաւոր է: Վրացացի առաջարկութիւնը մերժվեցաւ թէ Ռուսաստանի և թէ Յրանախի կողմից: Վրանց յետոյ անգլիական միաբնակարանները գիտեց այն պետութիւններին, որոնք ստորագրել էին Բերլինի գաշնագրը: Երօպական պետութիւնները յայտնեցին, որ յունական հարցը չեն օգտւում հարցից առաջ պետք է վճիռ, որովհետեւ չեն օգտւում հարցի վճիռը որոշված է Բերլինի գաշնագրով: Կոնցլիսիոյ կառավարութեան գլխավոր կարծիքներն էլ նրանք են, որ Երօպայի համաձայնութիւնը Արեւելի վերաբերութեամբ միայն Բերլինի գաշնագրի վրայ պետք է հիմնվեն: Ռուսական հարցը չէ իսկապէս այնպէս վճիռ, ինչպէս չեն օգտւում Կոնցլիսիոյ խնդիրը: Կոնցլիսիոյ կառավարութիւնը ստիպված կը լինի պատերազմ յայտնել Թիւրքիային: Մի այսպիսի բան Աթէնքից գրել էին «Standard» լրագրին, որ թըղթակիցը, պատեղով յունական թագաւորի ասած խօսքերը գերմանական լեզուով, աւելացնում է, թէ յոյները համոզված են, որ եթէ թունաստանը զրկվի երօպական պետութիւնների բարեկամութեանց, դրա պատճառը իշխան Բիսմարկի ազդեցութիւնը կը լինի, որ կամենում է պաշտպանել Աւստրիայի փառասեր ձգտումները: Յոյները Աւստրիայի փառասեր ձգտումներ անուանում են այն, իբր թէ նա կամենում է ընդարձակել իր երկիրը մինչև Եգէյան ծովը: Բայց այս ցանկութիւնը յոյները իրանց համար ի՛նչի են արգելք համարում:

Սրա պատճառն այն է, որ Աթէնքի մէջ ցանկանում են մի ժամանակ ընդարձակել թունաստանը մինչև Եգէյան ծովը և Կոնցլիսիոյ:

Այսպէս են մեկնում Գերմանիայի և Աւստրիայի հրաժարվելը յունական պահանջների պաշտպանելուց, որոնց հետեւանքը պետք է թիւրք-յունական պատերազմը լինի: Նրանք, որ երեւակայութիւններով են ապրում, չեն կարող Գերմանիայի և Աւստրիայի վարմունքը խաղաղութիւնը պահպանելու ցանկութեամբ մեկնել:

Եւրօպայի «Daily News» լրագրին հարցրում են Բերլինից, որ իշխան Բիսմարկ յունական խնդրի վերաբերութեամբ այն կարծիքի է, որ ձեռնվայ ընթացքում վրձնողական գործողութիւններ չը պետք է սկսել և հարցը թողնել մինչև զարուհը: Եթէ այն ժամանակ էլ Թիւրքիան գիշում չի անի, կարելի է ծովային ցույց անել, կամ Թիւրքիայի դեմ ստիպողական միջոցներ գործադրել:

ՄՇԱԿԻ ԵՆՈՒՄԻՆ

ՄԻՋԱԳՅԱՅԻՆ ԶԱՐԲՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: «Herold» լրագրից հարցրում է. Լօզովո-Վեփաստօպօլեան երկաթուղու Սլավոօրդեան կայարանից մի քանի վերապահութեամբ պատկանող սարայի մէջ, նոյն իսկ ճանապարհի գծի մօտ, Պագաուր կայարանի Լիվադիայից վերադառնալուց քիչ առաջ, դռնված են լինելու տակ փորվածներ: Կայուածատէր Եսթրեով ինքնասպանութիւն գործեց: Պորուածք անկու մէջ կասկածում են նրա որդուն, որ դեռ գրանված չէ:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: «Herold» լրագրից հարցրում է. Տպագրական գործերի գլխավոր կառավարութիւնը ուղարկեց ցենզուրական բոլոր վարչութիւններին մի շրջաբերական, որ բովանդակում է ճիշդ հրահանգներ ցենզուրական կանոնների գործադրութեան մասին: Այդ հրահանգների նպատակն է աւելի կանոնադրել ցենզուրայի և գաւառական մամուլի յարաբերութիւնները:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: Բելինգրեթի մօտ, Երլանդիայի մէջ, երէկ երկեղեկան սպան-

ված է կայուածական կապալառու Միլլերը: Վարդապալանները, թուով վեց մարդ, անհետացել են: Ապանութիւնը մեկնվում է հողի մասին եղած վէճով:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: Պետական բանկի 5% տոմսը առաջին շրջանի արժէ 95 բ. 37 կ., երկրորդ՝ 92 բ. 75 կ., երրորդ՝ 93 բ. 25 կ., չորրորդ՝ 92 բ. 87 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսը արժէ 224 բ. 50 կ., երկրորդ՝ 218 բ. 50 կ., արեւելեան առաջին փոխառութեան տոմսը արժէ 90 բ. 62 կ., երկրորդ՝ 90 բ. 40 կ., երրորդ՝ 90 բ. 50 կ., ոսկի 8 բ. 5 կ.: Ռուսաց 1 բուրջ Եւրօպայի վրայ արժէ 24 1/2 պէս, Ամստերդամի վրայ 124 պէս, Ռուսաց 100 բ. Համբուրգի վրայ արժէ 208 1/2 մարկ, Փարիզի վրայ 258 1/2 Ֆրանկ:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: «Folios» լրագրին Կ. Պօլսից հեռագրում են ղեկավարների ծից, որ այստեղ բերված են երբե պետական յանցարարներ և բանտարկված են խօզօրէյ և Միլիթիաների իշխան Պրեկօ: Ողէտայից նոյն լրագրին հեռագրում են, որ լրագրական լուրը «Правда» լրագրի նորից հրատարակվու մասին վազաժամանակ է:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 9 դեկտեմբերի: Լրագրիները հարցրում են, որ Ֆինլանդիայի միաբնակարանութեան մէջ, նոյնիմանի 23-ի բարձրագոյն հրամանը կատարելու համար, մտադիր են աղի մաքահարկը ոսկով չը վերցնել: Այդպիսով մաքահարկը 30% կը փոքրանայ:

Մ. ՊԵՏԵՐՅԱՆԻՆԻ, 8 դեկտեմբերի: Նատալի նահանգապետը հեռագրում է. Տրանսվալի 5,000 բնակիչները վերցրին Գէյֆրեթը, հիմնեցին հանրապետութիւն, Երբեգրին նախագահ նշանակեցին, ձուբերին պատերազմական հրամանատար: Գծի վրայ կռիւ չը պատահեց: Երկրի հարգողացութիւնը Տրանսվալ կայարանից ընդմիջված է: Նահանգապետի ձեռքին եղած բոլոր գործերը ուղարկված են ուր հարկն է:

Խմբագիր—հրատարակող ԳԻՐԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԵՐ

երկտարաբնակները, որովհետեւ նրանք կը հասկանան, որ միակ մեր շարժառիթը նոյնպէս ուսում տալու եղել է մեր կողմից սերը, նախա գործութիւնը, որը ամեն բարեգործութեան հիմքն է: Նոյնպէս չեն կարող մտաւանդ այդ սերը, վասն զի բարձր ուսումը չէ խանգարում, չէ փչացնում մարդու բարոյականութիւնը, այլ ընդհակառակ, աւելի զարգացնում, աւելի կոչելով է այդ յատկութիւնը, ուրեմն մեր սերը վայելող անձը իրեն սրբազան պարտք կը համարէ երախտամբ չը լինել, այլ ի բոլոր սրտէ կաշխատէ նոյն սերը վերադարձնել մեզ ուրիշ ուրիշ ճանապարհաւ, մեր սերունդի ձեռքով: Ահա մտաւորապէս փարկի հայ ուսանողութեան հիմքը և այդ հիման վրայ կառուցած ընկերութեան նշանակութիւնը:

Շատ կարկանդակ, որ չեմ կարող այստեղ տեղաւորել ընկերութեան կանոնադրութիւնը, դա արդէն սպագրված էր «Մշակի» էջերում և մասամբ վերջինիս հնորով այժմ ընկերութեան անդամաց թիւը հասած է 94-ի. իսկ ժողոված փողի գումարը 1,500 Ֆրանկի. յուսամք, որ այդ թիւերը կը տասնապատվեն, վասն զի այժմով նոյնպէս շատ փոքր են, որ կարելի լինել գործը սկսել: Եթէ ցանկացողը լինեն ստանալ աւելի հիմնաւոր տեղեկութիւններ. ընկերութեան մասին կամ նորան անդամ գրվել, ես կը խնդրեի քոյ պարտններին գրել ընկերութեան նախագահ պ. Սիմէոն Ռաֆայէլեանին յետագայ հասցեով. Paris, 27 Rue Faubourg. St.-Jaques, Simeon Raphaëlian:

Բայցի դրանից փարկի հայ ուսանողութիւնը մի ուրիշ գեղեցիկ գործ է սկսած, որը կրկին օգնութեան կը սպասէ, բայց այդ օգնութիւնը աւելի պետք է սպասել մեր լրագրների մեծապատիւ խմբագիրներին և այլ հեղինակներին, քան թէ միւսներին, թէպէտ և այստեղ միւսների մասնակցութիւնը աւելորդ չեմ համարել, այդ

գեղեցիկ գործն է ուսանողների հայոց ընթերցարան և թանգարան բաց անելը: Ահա ինչ կը գրէ ինձ պ. Սիմէոն Ռաֆայէլեանը իր նամակի մէջ այդ ընթերցարանի մասին. «Ընթերցարանի և թանգարանի խնդիրը, ինչպէս պատիւ ունեցայ ձեզ, ազնիւ բարեկամ, յայտնելու, արդէն որոշված էր, այժմ կառուարեկան կը կառուցված են շրջանը մտաւ. Rue Feullantine, թիւ 47, բնակարան մը վարձեցնեց արեւելեան 600 ֆրանքի, երեք սենեակով. սենեակներն երկուքը վարձով կը տանք մեր ուսանողներից ցանկացողներին, իսկ երրորդը պիտի լինի ընկերութեան ընթերցարանը: Ընկերութեան ընթերցարանն աւելի, ըսել չեմ ուզեր, թէ միայն ընկերաց պիտի յատկանայ սա, ոչ. զի սա ընդհանուր հայ գաղութականութեան համար բայց պիտի լինի, թէ սոքա լինին փարկի բնակիչ, թէ ճանապարհորդ, Ընթերցարանը բաց պիտի լինի առաւօտեան 10-էն մինչև գիշերվան տասը: Բնակարանը մեզ պիտի յանձնվի յունվարի 1-ին (ն. ա.), անմիջապէս պետք եղած կանկարարք պիտի գնենք: Մտադիր եմ ընթերցարանի բացման օրը հանդիսաւոր առնելու, բոլոր փարկաբնակ հայոց հրաւիր պիտի կարողամ, և մօտ օրերս այլ լրագրաց միջոցաւ նորարարութիւն մը պիտի ընեմ հրատարակական: Շնորհապարտ կը կայողացանք զմեզ, եթէ վաղիւ ձեր նամակը «Մշակին» գրէիք, այս տեղեկութիւններն ալ ձեր ասելքներու վրայ աւելցնելով: Եթէ կարենամք Ռուսներն և վրացիներն լրագրեր ալ ունենալ, օգտակար պիտի լինին, զի փարկ գտնվող վրացիներ, ուր անձինք են, Ռուսաց թանգարաններն ալ չեն և դեւորա պիտի կարենանք մեր կողմը քարշիւ և շանիւ հայք աւելի հեշտութեամբ կարող են կենակցել վրացոց հետ, քան թէ Ռուսքը»:

Ինչպէս ինձ յայտնի է Տաճկաստանի հայ

լրագրաց խմբագիրները յօժարութիւն են յայտնել ուղարկել իրանց լրագրիները ուսանողաց ընթերցարանին, միթէ մեր ուսանողաց խմբագիրները խուլ կը մնան նրանց խնդրելին և չեն հետևի իրանց համագործ եղբայր բարի օրինակին: ոչ, ես համոզված եմ, որ պատուական «Մշակ» առաջինը կը կատարէ իւրանդով ինչ հայ երկտարաբնակ ինքնաձեռք և նրա օրինակին կը հետևեն «Միւրու Հայաստանի», «Պատիւ», «Փորձի», «Երաբան» և «Փարսի» մեծապատիւ խմբագիրները: Ի՛նչ կը նշանակէ մեր խմբագիրների և հեղինակների համար իրանց աշխատանքի արգասիքից մի մի օրինակ ուղարկել այդ նորարար ընթերցարանին. Ռուսաց առաջը կամէ ամենքից մի մի թիւ—աղքատին չապիկը լինի: Թող չստանա, թէ այդ էլ զարգաց բան է, մեր ոյժիցը վեր է: Եթէ ամեն գործի, ամեն սկզբան այդպիսի վերնագիր մի տանք, այն ժամանակ միայն մի բան կը մնայ, որ մեր ոյժիցը վեր չի լինի—այն է պատկել ի գերեզման և քնել յաւիտեական քնով, դրա համար ոչ մի աշխատանք, ոչ մի զոհաբերութիւն հարկաւոր չէ. պատկեցիր հանգիստ գերեզմանի մէջ, փակեցիր աչքերդ, դադարեց քոյիցը բարեկամը և ամեն բան վերջացաւ, ոչնչացաւ քեզ համար բարեկամ, սպգ. ուսանողութիւն, ընկերութիւն, ընթերցարան և այլն: Բայց մինչդեռ աչքերդ բաց են, ուղեղդ կը բանի, արևոյ կրակների մէջ կը հոսայ, միթէ այն ժամանակ էլ այդ բոլորը քեզ համար ոչնչացած է, անհետացած է. էլ ի՛նչ զանազանութիւն կայ քո և գերեզմանում պառկողի մէջ....

Կար ժամանակ, որ փարկի մէջ մեր ունեցնը լրագիր (Մասնակ Աղաւթի), ունեցնը ուսումնարաններ (Հայկազեան և Մուրադբեկ), ունեցնը գիտնականներ (Թէոփրան, Ալպազեան, Գալֆայեաններ). այսօր ոչինչ չը մնայ մեզ նորան-

ցից, բոլորն էլ ոչնչացաւ, անհետացաւ, գերեզման պառկեց: Եթէ մինչև այժմ մնացել էր փարկի մէջ մի շինութիւն (Մուր. ուսումն. շէնքը), որի պատերին խորթ չէր թուում հայոց լեզուն, այժմ մեր անհոգութեամբ այդ շինութիւնն էլ գնաց մեր ձեռքից, այսօր նա էլ կը կորչի հայ լեզու լեզու իր քրոջ, Ամստերդամի հայոց եկեղեցու օրինակին հետեւելով: Երօպայի երբ մի քաջքայմած մատուց կը գտնէ, մի խորտակված բերդ կործնի, իսկոյն նրա չորս կողմը պատ կը քաշէ, պահպան կը կանգնեցնէ, որ հնութեան իշխատակը չը կորչի, չանհետանայ. բայց մենք ունեցածը կորցնում ենք սառնասրտութեամբ, քանզում ենք մեծ աշխատանքով, կարծես թէ նա մեզ պարտանք է, ասոթ է բերում մեզ, իսկ նորի համար սուսմ ենք զարգակ բան է, մեր ոյժիցը վեր է: Հայը կը վախճանվի փարկի մէջ, կամ նրան որդի կը ծնվի, քահանայ չը կայ, որ քրիստոնէական եկեղեցու կարգը կատարէ. կաթոլիկ պաթիւն էլ չէ կամենում այդ կարգը կատարել, որովհետեւ մեռողը չէ արժանացել պատիւ հողաթափը համբուրելու, իսկ ծնեալը չը պետք է դառնէ նրա անսխալակութիւնը, այդպիսով մեռածը թաղվում է իբրև մի կենդանի (բայց ոչ իբրև մարդ. կուսպատներն անգամ մի ծէս են կատարում իրանց մեռածի վրայ), իսկ ծնվածը մեծանում է երկնքի թռչունի պէս առանց հաւատի և առանց կրօնի. մեր հաստափորներն էլ երևանի և վաղարապատի այգիներին մէջ ճնճողներն ու աղուաւններն են քարգուռ Գրիգորի հիմնած եկեղեցու դաւանութիւնը (է՛հ, դարձակ բան է...):

«Ողբում գրեց հայոց աշխարհ...»

ՍԵՆՏԵՐ-ԲԵՂԻՆԻԱՆԻ

